

AZ OPERAHÁZ LEGYEN A NÉPÉ!

Írta: Losonczy Géza

Az Operaház, amelynek néhány lényeges problémáját kritikailag fel akarjuk vetni ebben a cikkben, a magyar zenekultúra legfontosabb intézménye. Annak a szeretetnek és törődésnek, amelyet Pártunk az Opera és a magyar zenekultúra fejlődése iránt kezdettől fogva tanúsít, kifejezésre kell jutnia egyrészt abban a lelkiismeretességben és felelősségtudatban, amellyel az Opera problémáihoz nyulunk, másrészt annak a bírálóknak nyíltságában és következetességében, amelyet az Opera hibái felett gyakorlunk.

Az Operaház állami intézmény. Népi demokratikus államunk zenekultúránknak ezt a legfontosabb intézményét évről-évre többmillióssal támogatja. Előadásait hétről-hétre ezrek látogatják. Mindenképpen indokolt tehát, hogy problémáit a széles nyilvánosság előtt tárgyaljuk s ajánljuk megvitatásra a zenét kedvelő dolgozók egy-egy szélesebb rétegeinek csakúgy, mint zenekultúránk munkásainak.

Ha szemügyre vesszük azt az utat, amelyet Operaházunk a felszabadulás óta megtett, akkor megállapíthatjuk, hogy számos tekintetben jelentős fejlődés tapasztalható. A felbomlásnak, a szétesettségnek és a demoralizáltságnak abból az állapotából, amelybe Operaházunkat a fasiszta háború és a nyilas rémuralom sodorta, népi demokráciánk támogatásával viszonylag gyorsan talpra állt és zeneileg nemzetközi viszonylatban is bizonyos tekintélyt tudott kivívni magának. Különösen figyelemreméltó fejlődésen ment keresztül Operaházunk énekara és zenekara. Műsorpolitikai és rendezési tekintetben is tanúi lehettünk helyes kezdeményezéseknek és eredményeknek. A közönség összetétele bizonyos mértékben szintén megváltozott: az operalátogatók között, akik azelőtt kizárólagosan az arisztokrácia és a gazdag polgárság soraiból kerültek ki, évről-évre növekvő számban foglalnak helyet népi demokráciánk fizikai és szellemi dolgozói.

Mindezek — eredmények s cikkünk célja nem az, hogy tagadja akár ezeket az eredményeket, akár azoknak az erőfeszítéseit és érdemeit, akiknek részük volt ezeknek az eredményeknek az elérésében. De mindezek az eredmények nem változtatnak azon, hogy Operaházunk működésében komoly hiányosságok vannak.

Az Operaház műsorpolitikája

és rendezési politikája nem szolgálja eléggé a Magyar Népköztársaság kultúrpolitikai céljait. Gyakran támad olyan benyomás, hogy Operaházunk mintha műsor- és rendezési politikájában lényegében sértetlenül meg akarná őrizni az Operát a művészi „öncélúság” és az apolitikus zenekultusz templomának.

Az első és legtermészetesebb követelmény, amelyet a Magyar Népköztársaság támaszthat saját állami Operaházával szemben, az, hogy — magyar legyen. Operaházunk azonban feltűnő és bántó módon *elhanyagolja* a klasszikus magyar operairodalmat — elsősorban Erkel Ferenc nagy magyar operáit. A „Hunyadi László” és a „Bánk bán” — a magyar klasszikus operairodalom két remeké — alig-alig szerepel Operánk műsorán és Operaházunk vezetősége korántsem fordít elég gondot arra, hogy ezeket a műveket minél gyakrabban és minél tökéletesebb előadásban hozza színre. Pedig Erkel Ferenc két függetlenségi-demokratikus szellemben fogant alkotása igazán megérdemelné, hogy népi demokráciánk Operaháza elsőrendű feladatának tekintse felújításukat és gondozásukat. Megérdemelné Erkel Ferenc „Dózsa” című operája is, hogy a népi demokrácia Operaháza kiemelje a feledés homályából, leverje róla az idők porát és megfelelő előkészítés után megfelelő előadásban hozza színre. Operairodalmunkban haladó magyar hagyomány Erkel Ferenc művészetét és ha meg akarjuk valósítani kultúrpolitikánknak azt a sarkalatos elvét, hogy az új, szocialista magyar kultúrát nem utolsó sorban a haladó magyar hagyományokra kell építeni, akkor ezt az Operaházban Erkel Ferenc műveinek

állandó és egyre tökéletesebb műsorra tűzésével kell kezdeni. E mellett meggyőződésünk, hogy gondos kereséssel bizonyára találunk még más olyan műveket is az egyébként nem nagyon gazdag magyar operairodalomban, amelyeket Operaházunk felújíthatna és műsoron tartathatna.

Megnyilvánul a haladó magyar jelleg elhanyagolása Operaházunk részéről abban is, hogy az ország első zenei intézménye oly kevés szerepet játszott eddig új magyar operák megteremtésének előmozdításában. Pedig az Operaháznak nemcsak az a feladata, hogy az operairodalom már megírt műveit bemutassa, hanem az is, hogy aktív szerepet játsszék új magyar operairodalom létrehozásában: serkentse, ösztönözze és mindenféle módon segítse a mai magyar zeneszerzőket új és jó operák megírásában.

A magyar jelleg kozmopolita ízű elhanyagolásával függ össze az a mulasztás, hogy Operaházunk nem karolja fel eléggé a magyar tehetségeket. Operaházunknak arra kell törekednie, hogy otthonává váljék a már „beérkezett” zenei tehetségeknek, s felfedezőjévé, nevelőjévé és istápolójává a fiatal tehetségeknek. Pártunk és kormányunk azt tartaná helyesnek, ha a magyar Operaház meleg félszke lenne minden magyar zenei értéknek — karmestereknek, rendezőknek, énekeseknek, zenészeknek, táncosoknak stb. —, akik a demokratikus és szocialista magyar kultúra érdekében hajlandók dolgozni és szeretné, ha azzá válnék azok számára is, akik ma tehetségüket külföldön gyümölcsöztetik. Tudjuk, hogy az egyoldalú óhaj ehhez nem elég, de tudjuk azt is, hogy Operánk művészetpolitikájában ezek a szempontok nem érvényesülnek kellőképpen.

Az Opera műsorpolitikáját bírálóit illeti azért is, mert műsorpolitikájában olyan döntő szempontok, mint

a darabok tartalma

és nevelő hatása, nem játszanak irányító szerepet. Ennek megvilágítására hadd hozunk fel néhány példát.

Az Opera túlzott mértékben tartja műsoron Wagner Richard műveit. A Wagner-előadások száma az utóbbi évek folyamán növekvő irányzatot mutatott. Véleményünk szerint ez *helytelen* és semmiképpen sem vág egybe népi demokráciánk kultúrpolitikájával. Wagner Richard műveinek többségében a germán faji felsőbbrendűség reakciós propagandistája. Az ősnémet mítosz elferdítve és a misztika eszközeivel dicsőíti a gátlástalan, semmiféle erkölcsi szabálytól nem korlátozott barbarizmust, az anarchikus lázadást és brutalitást. Műveinek eszmévilága, reakciós pesszimizmusa szoros rokonságot tart *Nietzsche* reakciós filozófiájával. Zenéjében a tiszta, világos és népi elemeket gyakran elnyomják a terjengős, fásasztó, mesterkelt, öncélúan formajutító részletek. Nem véletlen, hogy míg Marx élesen *éltette* a wagneri művészetet és megvetette Wagnert, a negyvennyolcas forradalom renegátját, addig a német fasizmus Wagnert Nietzsche-vel együtt *a maga előfutárjának* tekintette és Hitler Németországban valóságos Wagner-kultuszt ültött. Az sem véletlen, hogy a haladó, modern zeneesztétikusok közül sokan Wagnerben látják a XX. század polgári zenei dekadenciájának egyik legfőbb forrását.

Mindez nem jelenti azt, mintha Wagnernek nem lennének egyes olyan művei, amelyeknek tartalma és zenéje közelebb áll a népies jelleghez (például a „Nürnbergi mesterdalnokok”), vagy ne lennének egyéb műveiben is olyan részletek, amelyek nem esnek a fentebbi kritika alá. Eppen ezért nem is kívánjuk, hogy Operánk színpadáról a wagneri művészetet *teljes egészében* száműzzék. De még sokkal helytelenebb lenne szó nélkül hagyni, hogy Operaházunk egyenesen felélessze a Wagner-kultuszt. A Wagner-kérdésben is az eddiginél élesebben meg kell mutatkoznia annak, hogy a népi demokrácia Operaháza nem azonos az ellenforradalmi reakció Operaházával. Kritikusan állunk szemben az

Operaház műsorpolitikájával abban a tekintetben, hogy nem helyeselik *Bartók Béla* színpadi műveinek — különösen a „Csodálatos mandarin” című művének — *tulságosan gyakori* előadását az Operaház színpadán.

Félreértés ne essék: Bartók Bélát a legnagyobb magyar zenei géniuszok egyikének tartjuk s művészetét a magyar zenekultúra legbecesebb értékei közé soroljuk. Bartók Béla halhatatlan szolgálatait tett nemzeti kultúránknak annak a mérhetetlenül gazdag magyar népdal-kincsnek a feltárásával, amely az általa és Kodály Zoltán által megindított rendszeres és lelkes kutatás előtt teljesen ismeretlen volt és amely csak a magyar és a körülöttünk élő nemzetiségi szegényparasztság hagyományaként maradt fenn. E mellett Bartók Béla művészetét bizonyíték arra, hogy a magyar népzenei hagyomány megnyirnyire alkalmas alap magasrendű műzenei alkotások létrehozására. Bartók Béla emléke fényesen ragyog a magyar népi demokráciában azért is, mivel a nagy zeneszerző az elnyomott és megnyomorított dolgozó nép barátja volt, bátor hirdetője a Dunamedencében élő népek összefogásának és testvériségének, ellessége a reakciós magyar osztályuralomnak, a sovinizmusnak, a náciizmusnak.

Nem lehet azonban szemet hűnyni a fölött, hogy Bartók Béla művészetében mély nyomokat hagyott a polgári zene dekadenciája és formalizmusa. Bartók Béla géniuszát nemcsak a magyar népzene tisztá forrásai táplálták, hanem kora polgári, hanyatló művészeté is. Bartók egész életműve magán viseli annak a szüntelen küzdelemnek a jegyeit, amelyet a magyar népzenei hagyomány pozitív ösztönzése és a nyugati polgári dekadencia vívott benne.

Sajnos: a nagy magyar zeneszerzőnek éppen színpadi művei azok, amelyek legkevésbé fejezik ki művészetének nagy és maradó vonásait. A „Csodálatos mandarin” szövegválogát a hírhedt Lengyel Menyhért írta s mondanivalója lényegében nem egyéb, mint a póré és minden nemes szerelemtől távol álló szexszualitás ezer akadályon áttörő győzelme. Ezt a mondanivalót támasztja alá a hollywoodi filmek vonaglásaira emlékeztető koreográfia. E mellett az egész mű tele van a polgári hanyatlásra annyira jellemző homályos szimbolizmussal.

Nem lépünk fel természetesen ennek a cikknek a keretében azzal az igényvel, hogy akár a Wagner-, akár a Bartók-kérdésben teljes és részletes értékelést adjunk, vagy azzal, hogy elzárjuk a vita útját. Inkább jeleztük, mintsem kifejtettük álláspontunkat. De főként Bartókkal kapcsolatban felvetjük a kérdést: Vajjon szentségörést követünk-e el azzal, ha világosan megmondjuk: a nagy zeneszerző és színpadi alkotásai nem a legalkalmasabbak a magyar dolgozó nép erkölcsi és izlésbeli nevelésére, nem a legalkalmasabbak arra, hogy az Operaház színpadáról szerepre, jóra, nemre neveljük az Opera új közönségét? Nem követünk el ezzel semmiféle szentségörést. A magyar marxistáknál senki sem tudja jobban, mélyebben és sokoldalúbban megérteni és értékelni a magyar géniuszok nagyságát. De ugyanakkor nem hajlandók még a legnagyobbakból sem fétist csinálni: megértéssel, tisztelettel, de kritikusan közellednek Bartókhoz is, akárcsak a követendő út. A szerző idézi Kirov elvtárs szavait, amelyeket a XVII. pártkongresszuson mondott: „Nehéz olyan óriást elképzelni, amilyen Sztálin. Az utóbbi években, mióta Lenin nélkül dolgozunk, nem tudunk munkánk egyetlen fordulatáról, egyetlen valamennyire komoly kezdeményezéséről, jelszóról, amelynek szerzője nem Sztálin elvtárs volt, hanem valaki más. Az egész alapvető munka — a Pártunk ezt tudnia kell — Sztálin elvtárs útmutatásai, kezdeményezése és vezetése alapján folyik.”

Kirov elvtársnak ezek a szavai tükröződnek a többi cikkeken és tanulmányokban is. A szovjet nép legjobbjai, írók tudósk elragadtatással, szeretettel és csodálattal irnak az emberiség e hatalmas tanítójáról, a soknemzetiségű szovjet szocialista állam

más orosz klasszikusok kiváló műveit többé-kevésbé még mindig elhanyagolják.

Az Operaházban azonban nemcsak műsorpolitikájában érvényesül bizonyos művészi öncélúság és apolitikus magatartás, hanem

rendezési politikájában

is. Az Operaházban kiváló és tehetséges rendezői vannak, de nem mindig haladnak a helyes úton. Operaházunk rendezőinek arra kellene törekedniük, hogy a *színpadi realizmus* eszközeivel a klasszikus operairodalom *haladó, szociális, forradalmi* mondanivalóit húzzák alá s aprólékos művészi gondokkal ügyeljének a betanított darabok korhűségének, jellemábrázolásának, cselekményük vonalának igazságára. Már ebből is következik, hogy mi nem ellenzük, ellenkezőleg helyeseljük és kívánatosnak tartjuk, hogy a klasszikus operairodalom nagyjai (az oroszokon kívül Verdi, Mozart, Rossini, stb.) jelentőségüknek megfelelő súllyal szerepeljenek Operánk műsorán. De az operai rendezésnek arra kellene törekednie, hogy a nemzetközi operairodalom nagyjainak műveit megisztítsa a polgári hamisításoktól s a realista rendezés ezer eszközével arra helyezze a hangsúlyt, ami dolgozó népünk kulturális nevelése szempontjából különösen fontos és hasznos. A rendezésnek abból kellene kiindulni, hogy a bemutatásra kerülő darab mondanivalóját az együttes minden tagjával — a „sztároktól” a legkisebb statisztákig — megértesse s ezzel elérje, hogy a szereplők az operát az ének, a zene, a tánc és a játék egységének fogják fel a darab mondanivalójának minél tökéletesebb kifejezése érdekében.

Számos példát lehetnek felhozni arra, hogy az eddigi gyakorlat nagyjában-egészében ezeknek az elveknek éppen az ellenkezője. A darabok progresszív mondanivalójának hangsúlyozása helyett gyakran reakciós elemeket csempésznek be még oda is, ahová pedig igazán nehéz (*Carmen*); az operákban sze-

replő népet és tömegeket úgy ábrázolják, hogy az elnyomók és kizsákmányolók szeme látja (*Carmen*, *Borisz Godunov*); a korhűséggel és a színhely realista bemutatásával keveset törődnek (*Szorocsinci vásár*); az ének, a jelmez, a díszlet öncéllá válik és ezáltal művészetellenessé; a szerelem erotikává és pornográfiává züllik az utóbbi évek során bemutatott úgyszólván minden balettünkben, stb. Nyilvánvaló pedig, hogy az opera nemcsak zenei, hanem drámai műfaj is, amelyben a zene is a dráma szolgálatában áll. Eppen ezért fontos, hogy az operai rendezés ebből az alapelvből induljon ki és kiemelje az opera tartalmi mondanivalóját a realizmus eszközeivel.

Ezek a hibák, amelyekről beszéljünk, nyilvánvalóan nem függetlenek az Operaház belső viszonyaitól. Az Operánál sok *ellenséges elem* (fasiszták, dollárrajongó Amerika-barátok, horthysta reakciószok, stb.) húzódik meg és tevékenykedik. A társulat szelleme sok egészségtelen jelet mutat, ami kifejezésre jut a fegyelem lazaságában, a munka elég nagymértékű tervszerűtlenségében, a politikai közömbösségben, a különféle intrikákban. A pártszervezet és a társadalmi tömegszervezetek egészen a legutóbbi időkig nem tudtak talpraállni és nem jött létre az egészséges viszony közöttük és az igazgatóság között. Ezen változtatni kell.

Mindezek ellenére meg vagyunk győződve arról, hogy az Operaháznál adva vannak a feltételei a javulásnak s a javulás be is fog következni. A hibák mellett az eddig elért eredmények is mutatják ezt. Pártunk gondoskodása, a népművelési minisztérium segítsége, az Operában lévő kommunista és nemkommunista dolgozók együttműködése és közös erőfeszítése, az Opera egész munkájának helyes elvi alapon való továbbfejlesztése oda fog vezetni, hogy Operaházunk valóban a népé lesz, művészi színvonalát tovább emelkedik s nemzetközi viszonylatban is egyike lesz a legjobb operáknak. A kritikának is az a célja, hogy mindezt előmozdítsa.

A szovjet nemzetiségi irodalmat és a műbírálatot vitatta meg a Szovjet Írószövetség vezetőségi ülése

A Szovjet Írószövetség vezetőségének XIII. ülészaka 8 napos ülés után befejezte munkáját. Az ülészak foglalkozott a modern üzbég irodalom helyzetével kapcsolatban, általában a szovjet nemzetiségi irodalom fejlődésével. A vezetőség tagjai nagy érdeklődéssel hallgatták Tyihonovnak ezzel kapcsolatos felszólalását.

Szimonov, az Írószövetség főtitkár-helyettese a szovjet gyermekirodalom eddigi nagy eredményeit emelte ki. A felszólalók hangsúlyozták a gyermekirodalom óriási szerepét a szovjet ifjú nemzedék kommunista nevelésében.

Tanulmányok Sztálin elvtársról

A Szikra legújabb kiadása

A Szikra kiadásában a napokban jelent meg Sztálin elvtárs 70. születésnapja alkalmából a különböző szovjet napilapokban és folyóiratokban kiváló szovjet írók tollából megjelent tanulmányok gyűjteménye, „Sztálin, a világ dolgozóinak nagy vezére” címmel. A gyűjtemény 9 tanulmányt tartalmaz.

G. Bravarszkij, Sztálinnak „A leninizmus alapjai” című munkáját méltatja. Ebben a munkában kifejtett gondolatok és tételek erős reflektorként világítják be, a kommunisták és a béke minden igaz harcosa számára a követendő út. A szerző idézi Kirov elvtárs szavait, amelyeket a XVII. pártkongresszuson mondott: „Nehéz olyan óriást elképzelni, amilyen Sztálin. Az utóbbi években, mióta Lenin nélkül dolgozunk, nem tudunk munkánk egyetlen fordulatáról, egyetlen valamennyire komoly kezdeményezéséről, jelszóról, amelynek szerzője nem Sztálin elvtárs volt, hanem valaki más. Az egész alapvető munka — a Pártunk ezt tudnia kell — Sztálin elvtárs útmutatásai, kezdeményezése és vezetése alapján folyik.”

Kirov elvtársnak ezek a szavai tükröződnek a többi cikkeken és tanulmányokban is. A szovjet nép legjobbjai, írók tudósk elragadtatással, szeretettel és csodálattal irnak az emberiség e hatalmas tanítójáról, a soknemzetiségű szovjet szocialista állam

A napirend legfontosabb pontja *Fagyjeve*nek, az Írószövetség főtitkárának az irodalmi bíráló feladatairól tartott előadása volt. Fagyjev a szovjet műbíráló fejlődésének útját jellemezve, egész sor feladatot állított az írók elé, amelyek megoldása újabb fejlődésre ösztönzi a szovjet irodalmat.

A napirend pontjai felett indított vitában több, mint százán vettek részt. Az ülésen megtárgyalt kérdésekkel kapcsolatban több fontos határozatot hoztak.

Tizenhatezer szovjet könyv áll az olvasók rendelkezésére a budapesti Gorkij-könyvtárban

A budapesti Gorkij-könyvtár 1949-ban kezdte meg működését. A könyvtárban ma már 16 ezer könyv áll az olvasók rendelkezésére, közülük az orosz és szovjet szépirodalom remekművei és tudományos szakkönyvek, orosz, magyar, angol, francia, német, olasz, spanyol, görög és román nyelven. A Szovjetunióban megjelenő lapok és folyóiratok is igen nagy számban vannak a könyvtárban. A könyvtár iránt egyre fokozódik az érdeklődés. Az elmúlt évben a beiratkozott tagok száma 7 ezer főre emelkedett, de rajtuk kívül is sokszerezték igénybe a könyvtárat.

A Gorkij-könyvtár orosz nyelvtanfolyamot is rendez. Tanfolyamait az elmúlt évben 7800 hallgató látogatta, ez év elején a résztvevők száma már meghaladta a 10 ezret.